

הלכות סבה פָּרָק ו

א. נָשִׁים וְעֶבְדִּים וְקִטְנִים, פְּטוּרִים מִן הַסָּבָה. טַמְטוּם וְאַנְדְּרִגִּינוּס, חַיִּבִּים מִסָּפֶק. וְכֵן מִי שֶׁחָצִיו עֶבֶד וְחָצִיו בֶּן חוּרִין, חַיִּב. קָטָן שְׁאִינוּ צָרִיךְ לְאָמוּ, שֶׁהוּא כִּבְּן חֹמֶשׁ כִּבְּן שֵׁשׁ חַיִּב בַּסָּבָה מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, כְּדֵי לְחַנְכוֹ בַּמַּצּוֹת.

ב. חוֹלִים וּמְשֻׁמְשֵׁיהֶן, פְּטוּרִים מִן הַסָּבָה; וְלֹא חוֹלָה שֵׁשׁ בּוֹ סָבָנָה, אֲלֵא אֶפְלוּ חֵשׁ בְּרֹאשׁוֹ וְאֶפְלוּ חֵשׁ בְּעֵינָיו. מַצְטַעַר, פְּטוּר מִן הַסָּבָה הוּא, לֹא מְשֻׁמְשֵׁיו; וְאִיזָה הוּא מַצְטַעַר זֶה שְׁאִינוּ יָכוֹל לִישֹׁן בַּסָּבָה מִפְּנֵי הָרוּחַ, אוֹ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים וְהַפְּרַעוּשִׁים וְכוּצָא בָהֶן, אוֹ מִפְּנֵי הָרִיחַ.

ג. הָאֵבֶל, חַיִּב בַּסָּבָה. וְחֹתָן, וְכָל הַשּׁוֹשְׁבֵינִין, וְכָל בְּנֵי חָפָה פְּטוּרִים מִן הַסָּבָה, כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה.

ד. שְׁלוּחֵי מִצּוֹה פְּטוּרִים מִן הַסָּבָה, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. הוֹלְכֵי דֶרֶכִּים בַּיּוֹם, פְּטוּרִים מִן הַסָּבָה בַּיּוֹם וְחַיִּבִּין בַּלַּיְלָה; הוֹלְכֵי דֶרֶכִּים בַּלַּיְלָה, פְּטוּרִים מִן הַסָּבָה בַּלַּיְלָה וְחַיִּבִּים בַּיּוֹם. שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּיּוֹם, פְּטוּרִים מִן הַסָּבָה בַּיּוֹם וְחַיִּבִּים בַּלַּיְלָה; שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּלַּיְלָה, פְּטוּרִים מִן הַסָּבָה בַּלַּיְלָה וְחַיִּבִּים בַּיּוֹם. שׁוֹמְרֵי גִּנּוֹת וּפְרֻדִּסִּין, פְּטוּרִין בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה שְׁאֵם יַעֲשֶׂה הַשּׁוֹמֵר סָבָה, יֵדַע הַגָּנֵב שֵׁשׁ לְשׁוֹמֵר מְקוֹם קְבוּעַ וַיָּבֹא וַיִּגְנֹב מִמָּקוֹם אֲחֵר.

ה. פִּיצָד הִיא מִצּוֹת הַיְשִׁיבָה בַּסָּבָה: שִׁיחִיָּה אוֹכֵל וְשׁוֹתָה וְדָר בַּסָּבָה, כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, כְּדָרֵךְ שֶׁהוּא דָר בְּבֵיתוֹ, בְּשָׂאֵר יָמוֹת הַשָּׁנָה. וְכָל שִׁבְעַת הַיָּמִים, עוֹשֶׂה אָדָם אֶת בֵּיתוֹ עֲרָאִי וְאֶת סִכְתּוֹ קָבַע, שְׁנֵאמַר "בַּסָּכָת תֵּשְׁבוּ, שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כג, מב). פִּיצָד: כָּלִים הַנָּאִים וּמַצָּעוֹת הַנָּאוֹת, בַּסָּבָה, וְכָלִי שֶׁתִּיָּה כְּגוֹן אֲשִׁישׁוֹת וְכוּסוֹת, בַּסָּבָה; אֲבָל כָּלִי אֲכִילָה כְּגוֹן קִדְרוֹת וְקַעְרוֹת, חוּץ לַסָּבָה. הַמְּנוּרָה, בַּסָּבָה; וְאֵם הָיְתָה סָבָה קְטָנָה, מִנִּיחָה חוּץ לַסָּבָה.

ו. אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וַיִּשְׁנִין בַּסָּבָה כָּל שִׁבְעָה, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. וְאֶסוּר לֶאֱכֹל סְעוּדָה חוּץ לַסָּבָה כָּל שִׁבְעָה, אֲלֵא אִם כֵּן אֲכָל אֲכִילַת עֲרָאִי, כְּבִיצָה אוֹ פָּחוֹת אוֹ יֵתֵר מֵעֵט; וְאִין יִשְׁנִין חוּץ לַסָּבָה, אֶפְלוּ שִׁנֵּית עֲרָאִי. וּמִתֵּר לְשִׁתּוֹת מַיִם וְלֶאֱכֹל פְּרוֹת, חוּץ לַסָּבָה; וּמִי שִׁיחֲמִיר עַל עֲצָמוֹ וְלֹא יִשְׁתֶּה חוּץ לַסָּבָה אֶפְלוּ מַיִם, הָרִי זֶה מְשַׁבַּח.

ז. אֲכִילָה בְּלִילֵי יוֹם טוֹב הָרֹאשׁוֹן בַּסָּבָה, חוֹבָה: אֶפְלוּ אֲכָל כְּזִית פֶּת, יֵצֵא יָדֵי חוֹבָתוֹ. מִכָּאֵן וְאַלֶּף, רְשׁוּת: רָצָה לֶאֱכֹל סְעוּדָה, סוּעֵד בַּסָּבָה; רָצָה, אִינוּ אוֹכֵל כָּל שִׁבְעָה אֲלֵא פְרוֹת אוֹ קָלִיוֹת חוּץ לַסָּבָה אוֹכֵל כְּדִין אֲכִילַת מִצָּה בַּפֶּסַח.

ח. מִי שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ בַּסָּבָה, וְשִׁלַּחְנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ אוֹ חוּץ לַסָּבָה, וְאֲכָל הָרִי זֶה אֶסוּר, וּכְאֵלוּ לֹא אֲכָל בַּסָּבָה: עַד שִׁיחִיָּה שִׁלַּחְנוּ בְּתוֹךְ הַסָּבָה גִּזְרָה שְׁמָא יִמְשֹׁךְ אַחֵר שִׁלַּחְנוּ, וְאֶפְלוּ בַּסָּבָה גְּדוּלָה.

ט. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, קוּרָא בְּתוֹךְ הַסָּבָה; וְכִשְׁמִבִּין וּמִדְּקָדֵק בְּמָה שִׁיקְרָא, יִבִּין חוּץ לַסָּבָה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה דַעְתּוֹ מִיִּשְׁבַּת עָלָיו. הַמִּתְפַּלֵּל רָצָה לְהִתְפַּלֵּל בַּסָּבָה, אוֹ חוּץ לַסָּבָה.

י. יָרְדוּ גְשָׁמִים, הָרִי זֶה נִכְנָס לְתוֹךְ הַבֵּית. מֵאִימָתִי מִתֵּר לַפְּנוֹת

משיירו לתוך הספה טפות, שאם יפלו לתוך התבשיל, יפסד אפלו לתבשיל שלפול. הִיָּה אוֹכֵל בַּסֶּכֶה וַיֵּרְדּוּ גַּשְׁמִים, וַנִּכְנַס לְבֵיתוֹ וּפָסְקוּ הַגַּשְׁמִים אֵין מַחֲיִיבִים אוֹתוֹ לַחֲזֹר לַסֶּכֶה, עַד שִׁיִּגְמַר סְעוּדָתוֹ. הִיָּה יֵשֶׁן וַיֵּרְדּוּ גַּשְׁמִים בַּלַּיְלָה, וַנִּכְנַס לַתּוֹךְ הַבֵּית וּפָסְקוּ הַגַּשְׁמִים אֵין מַטְרִיחִין אוֹתוֹ לַחֲזֹר לַסֶּכֶה, כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה; אֵלֹא יֵשֶׁן בְּבֵיתוֹ, עַד שִׁיעֲלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר.

יא. גָּמַר מְלֹאכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בַּשָּׁחֲרִית, לֹא יִתִּיר סִכְתּוֹ; אֲבָל מוֹרִיד הוּא אֶת כָּלִיו וּמַפְנֶה אוֹתָהּ, מִן הַמִּנְחָה וּמַעֲלָה. אֵין לוֹ מְקוֹם לַפָּנוֹת, פּוֹחַת בָּהּ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. וְאִם הֶצְרֵךְ לִסְעֹד בַּשָּׂאֵר הַיּוֹם צָרִיךְ לֵאכֹל בַּסֶּכֶה, שֶׁמִּצּוֹתָהּ כָּל שְׂבָעָה.

יב. כָּל זֶמֶן שִׁיכְנַס לֵישֵׁב בַּסֶּכֶה כָּל שְׂבָעָה, מְבָרֵךְ קֹדֶם שִׁישֵׁב אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בַּמִּצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לֵישֵׁב בַּסֶּכֶה. וּבַלַּיְלִי יוֹם טוֹב הֶרָאשׁוֹן, מְבָרֵךְ עַל הַסֶּכֶה, וְאַחֵר כֶּךָ מְבָרֵךְ עַל הַזֶּמֶן, וּמְסַדֵּר כָּל הַבְּרָכוֹת עַל הַכּוֹס: נִמְצָא מְקֻדָּשׁ מַעֲוֹמֵד, וּמְבָרֵךְ לֵישֵׁב בַּסֶּכֶה; וַיּוֹשֵׁב, וְאַחֵר כֶּךָ מְבָרֵךְ עַל הַזֶּמֶן. וְכֵזָה הִיָּה מִנְהַג רַבּוֹתֵי וְרַבֵּי סִפְרָד, לְקַדֵּשׁ מַעֲוֹמֵד בַּלַּיְלִי רֹאשׁוֹן שֶׁלַּחַג הַסִּפּוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יג. בַּזֶּמֶן הַזֶּה שֶׁאֲנוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים, יוֹשְׁבִין בַּסֶּכֶה שְׁמוֹנֶה יָמִים. וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן שֶׁלִּשְׁמִינִי עֲצֻרָה, יוֹשְׁבִין בָּהּ וְאֵין מְבָרְכִין לֵישֵׁב בַּסֶּכֶה. וְכֵן טַמְטוֹם וְאַנְדְּרֶגִינוֹס, לְעוֹלָם אֵין מְבָרְכִין לֵישֵׁב בַּסֶּכֶה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲיִיבִים מִסָּפֵק, וְאֵין מְבָרְכִין מִסָּפֵק.

יד. גָּמַר מְלֹאכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, מוֹרִיד כָּלִיו וּמַפְנֶה אוֹתָהּ. אֵין לוֹ מְקוֹם לְהוֹרִיד אֶת כָּלִיו אִם הִיתָה קְטָנָה, מְכַנִּס לָהּ מִנּוֹרָה; וְאִם הִיתָה גְּדוּלָּה, מְכַנִּס לָהּ קִדְרוֹת וּקְעֻרוֹת וְכִיּוּצָא בֵּהֶן כְּדִי לְהַכִּיר פְּסוּלָהּ וְשֶׁכֶּבֶר נִגְמָרָה מִצּוֹתָהּ: מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב, וְאֵינוּ יָכוֹל לִפְחֹת בָּהּ וּלְפַסְלָהּ.

טו. מִי שֶׁלֹּא עָשָׂה סֶכֶה, בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזִּיד עוֹשֶׂה סֶכֶה בְּחֻלּוֹ שְׁלִמּוּעַד; אֲפֹלוּ בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי עוֹשֶׂה סֶכֶה, שֶׁמִּצּוֹתָהּ כָּל שְׂבָעָה.

טז. עֲצִי סֶכֶה, אֲסוּרִין כָּל שְׁמוֹנֶת יָמֵי הַחֹג, בֵּין עֲצֵי דְפָנוֹת, בֵּין עֲצֵי סִכָּךְ: אֵין נֹאוֹתִין מֵהֶן לְדַבֵּר אַחֵר כָּל שְׁמוֹנֶת הַיָּמִים, מִפְּנֵי שִׁיוֹם שְׁבִיעִי כָּל הַסֶּכֶה מְקַצֵּת עַד בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְהוֹאִיל וְהַקָּצֵת לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁלִּשְׁמִינִי, הַקָּצֵת לְכָל הַיּוֹם.

יז. וְכֵן אֲכָלִין וּמִשְׁקִין שְׁתּוּלִין בַּסֶּכֶה כְּדִי לְנֹאוֹתָהּ, אֲסוּר לְהַסְתַּפֵּק מֵהֶן כָּל שְׁמוֹנֶה; וְאִם הִתְנַה עֲלִיהֶן בְּשַׁעַה שֶׁתִּלָּאֵן וְאָמַר אֵינִי בּוֹדֵל מֵהֶן כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, הֲרִי זֶה מִסְתַּפֵּק מֵהֶן בְּכָל עֵת שִׁירְצָה שֶׁהֲרִי לֹא הַקָּצָה אוֹתָן, וְלֹא חָלָה עֲלִיהֶן קִדְּשַׁת הַסֶּכֶה וְלֹא נִחְשְׁבוּ כְּמוֹתָהּ.

הַלְבוֹת לֹולָב פָּרָק ז

א. "כַּפֶּת תִּמְרִים" (ויקרא כג, מ) הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה, הֵן חֲרִיּוֹת שֶׁלְדָקֵל כְּשִׁיעֲמָחוּ, קֹדֶם שִׁתְּפָרְדּוּ הָעֲלִין לְכָאֵן וּלְכָאֵן, אֵלֹא כְּשִׁיחָהּ כְּמוֹ שֶׁרְבִיט; וְהוּא הַנִּקְרָא לֹולָב.

ב. "פרי עץ הדר" (ויקרא כג, מ) האמור בתורה, הוא אתרוג. "וענף עץ-עבת" (שם) האמור בתורה, הוא ההדס שעליו חופין את עצו, כגון שיהיו שלושה עלין או יתר על כן בגבעול אחד; אבל אם היו שני העלין בשווה זה כנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהן אין זה עבות, אלא נקרא הדס שוטה.

ג. "ערבי-נחל" (ויקרא כג, מ) האמורות בתורה, אינן כל דבר הגדל על הנחל, אלא מין ידוע, הוא הנקרא "ערבי-נחל"; עלה שלו משוך ופיו חלק וקנה שלו אדם, וזה הוא הנקרא ערבה. רוב מין זה גדל על הנחלים, לכך נאמר "ערבי-נחל"; ואפלו היה גדל במדבר או בהרים, כשר.

ד. ויש מין אחר דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגול ופיו דומה למסר וקנה שלו אינו אדם; וזה הוא הנקרא צפצפה, והיא פסולה. ויש שם מין ערבה שאין פי העלה שלה חלק ואינו כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאוד כמו פי מגל קטן; וזה כשר. וכל הדברים האלו, מפי השמועה ממשה רבנו נתפרשו.

ה. ארבעה מינין אלו מצוה אחת הן, ומעכבין זה את זה; וכלן נקראים מצות לולב. ואין פוחתין מהן, ואין מוסיפין עליהן; ואם לא נמצא אחד מהן, אין מביאים תחתיו מין אחר הדומה לו.

ו. מצוה מן המבחר לאגד לולב והדס וערבה, ולעשות שלשתן אגדה אחת. וכשהוא נוטלם לצאת בהן, מברך תחלה על גטילת לולב, הואיל וכלן סמוכין לו. ואחר כך נוטל האגדה הזאת בימינו ואתרוג בשמאלו, ונוטלן דרך גדילתן שיהיו עיקריהן למטה לארץ וראשיהן למעלה לאויר. ואם לא אגדן ונטלן אחד אחד, יצא והוא, שיהיו ארבעתן מצויין אצלו; אבל אם לא היה לו אלא מין אחד או שחסרו מין אחד, לא יטל עד שימצא השאר.

ז. כמה נוטל מהן לולב אחד, ואתרוג אחד, ושני בדי ערבה, ושלושה בדי הדס. ואם רצה להוסיף בהדס, כדי שיהיה אגדה גדולה מוסיף; ונזאי מצוה הוא. אבל שאר המינין אין מוסיפין על מנינם, ואין גורעין מהן; ואם הוסיף או גרע, פסל.

ח. כמה שעור ארץ כל מין מהם: לולב, אין פחות מארבעה טפחים; ואם היה ארוך כל שהוא, כשר; ומדידתו משדרו בלבד, לא מראש העלים. והדס וערבה, אין פחות משלושה טפחים; ואם היו ארוכין כל שהן, כשרים. אפלו אין בכל בד ובד אלא שלושה עלין לחין, כשר והוא, שיהיו בראש הבד. ואם אגד הלולב, צריך שיהיה שדרו שללולב יוצא מן ההדס והערבה טפח או יתר. ושעור אתרוג, אין פחות מכפיצה; ואם היה גדול כל שהוא, כשר.

ט. משיגביה ארבעה מינין אלו בין שהגביהן כאחת בין בזה אחר זה, בין בימין בין בשמאל יצא: והוא, שיהיה דרך גדילתן; אבל שלא דרך גדילתן, לא יצא. ומצוה כהלפתה שיהיה אגדה שלשלושה מינין בימין ואתרוג בשמאל, ויוליך ויביא ויעלה ויוריד, וינענע הלולב שלושה פעמים, בכל רוח ורוח. פיצד: מוליך ומנענע ראש הלולב שלושה פעמים, ומביא ומנענע ראש הלולב שלושה פעמים; וכן בעליה,

וירידה. והיכן מוליך ומביא בפשעת קריאת ההלל ב"הודו לה'
פי-טוב" (תהילים קיח, א; תהילים קיח, כט), תחלה וסוף, וב"אנא ה',
הושיעה נא" (תהילים קיח, כה). וכל היום פשר לנטילת לולב,
ואינו נטל בלילה.

י. עשה לאגדה זו גימון שלכסף ושלזהב, או שפרך עליה
סדין ונטלה יצא: לקיחה על ידי דבר אחר, שמה לקיחה.
והוא, שיהיה דרך כבוד ודרך הדור שכל שהוא לנאותו, אינו
חוצץ; אבל אם נתן את המינין האלו בעציץ או בקדרה ונטלה,
לא יצא ידי חובתו.

יא. אגד את הלולב עם ההדס והערבה, והבדיל בין הלולב
ובין ההדס במטלית וכיוצא בה הרי זה חוצץ; הבדיל ביניהן
בעלי הדס אינו חוצץ, שמין במינו אינו חוצץ. ויש לו לאגד
את הלולב בחוט או במשיחה, וכל מין שירצה, הואיל ואין
אגידתו מעכבת.

יב. מצות לולב, להנטל ביום הראשון שלחג בלבד בכל
מקום ובכל זמן, ואפלו בשבת, שנאמר "ולקחתם לכם ביום
הראשון" (ויקרא כג, מ). ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום
ויום משבעת ימי החג, שנאמר "ושמחתם, לפני ה' אלהיכם
שבעת ימים" (שם). חל יום השבת להיות בתוך ימי החג, אינו
נטל בשבת גזרה שמא יוליכנו בידו ארבע אמות ברשות הרבים,
כמו שגזרו בשופר.

יג. ולמה לא גזרו גזרה זו ביום טוב הראשון, מפני שהוא
מצוה מן התורה ואפלו בגבולין; נמצא שאין דינו ודין שאר
הימים שווה, שבשאר ימי החג אין אדם חייב לטל לולב אלא
במקדש.

יד. משחרב בית המקדש, התקינו שיהיה לולב נטל בכל
מקום, כל שבעת ימי החג, זכר למקדש; וכל יום ויום מברך
עליו אשר קדשנו במצוותיו וצונו על נטילת לולב, מפני שהיא
מצוה מדברי סופרים. ותקנה זו, עם כל התקנות שהתקין רבן
יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש; וכשיבנה המקדש, יחזרו
הדברים לישנן.

טו. בזמן שבית המקדש קים, היה לולב נטל ביום ראשון
שחל להיות בשבת; וכן בשאר מקומות שידעו בודאי שיום זה
הוא יום החג, בארץ ישראל. אבל המקומות הרחוקים שלא
היו יודעים בקביעת ראש חודש, לא היו נוטלין הלולב מספק.

טז. ומשחרב בית המקדש, אסרו חכמים לטל את הלולב
בשבת ביום הראשון, ואפלו בני ארץ ישראל שקדשו את
החודש, מפני בני הגבולין הרחוקים שאינן יודעין בקביעת
החודש כדי שיהיו הכל שווין בדבר זה, ולא יהיו אלו נוטלין
בשבת ואלו אין נוטלין: הואיל וחיוב יום ראשון בכל מקום
אחד הוא, ואין שם מקדש להתלות בו.

יז. ובזמן הזה שהכל עושין על החשבון, נשאר הדבר כמות
שהיה שלא ינטל בשבת לולב כלל, לא בגבולין ולא בארץ
ישראל ואפלו ביום ראשון, ואף על פי שהכל יודעים בקביעת
החודש. וכבר בארנו, שעיקר האסור בנטילת הלולב בשבת
גזרה, שמא יעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים.

יח. כָּל שְׁחִיב בַּשּׁוֹפָר וּבַסֶּפֶה, חֵיב בְּנִטִּילַת לֹוֶלֶב; וְכָל הַפֶּטוּר מִשּׁוֹפָר וְסֶפֶה, פֶּטוּר מִלֹּוֶלֶב. קֵטֶן הַיּוֹדֵעַ לִנְעֹנֵעַ, חֵיב בִּלְוֹלֵב מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, כְּדִי לַחֲנֹכוֹ בַּמַּצּוֹת.

יט. הִלָּכָה לְמַשֶּׁה מְסִינִי, שֶׁמֵּבִיאִין בַּמִּקְדָּשׁ עֲרֻבָה אַחֶרֶת חוּץ מִעֲרֻבָה שְׁבִלְוֹלֵב, וְאִין אָדָם יוֹצֵא יָדֵי חוּבְתוֹ בְּעֲרֻבָה שְׁבִלְוֹלֵב; וְשַׁעוּרָה, אִפְלוּ עָלָה אֶחָד בְּכַד אֶחָד.

כ. פִּיצֵד הָיְתָה מַצּוֹתָהּ: בְּכָל יוֹם וַיּוֹם מִשְׁבַּעַת הַיָּמִים הָיוּ מֵבִיאִין מִרְבּוֹת שְׁלַעֲרֻבָה, וְזוֹקֵפִין אוֹתָן עַל צִדֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְרֹאשֵׁיהֶן כְּפּוֹפִין עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ; וּבַעַת שֶׁהָיוּ מֵבִיאִין אוֹתָהּ וְסוֹדְרִין אוֹתָהּ, תּוֹקְעִין וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין. חָל יוֹם שַׁבָּת לִהְיוֹת בְּתוֹךְ הַחֵג, אִין זוֹקֵפִין עֲרֻבָה; אֲלֹא אִם כֵּן חָל יוֹם שְׁבִיעִי לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, זוֹקֵפִין אוֹתָהּ בַּשַּׁבָּת כְּדִי לְפָרְסָמָה שֶׁהִיא מַצּוּה.

כא. פִּיצֵד הָיוּ עוֹשִׂין: מֵבִיאִין אוֹתָהּ מִעֲרֵב שַׁבָּת לְמִקְדָּשׁ, וּמִנִּיחִין אוֹתָהּ בַּגִּיטוֹת שְׁלִזְזָהב, כְּדִי שְׁלֹא יִכְמְשׁוּ הָעֵלִין. וּלְמַחֵר זוֹקֵפִין אוֹתָהּ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וּבֹאִין הָעָם וְלוֹקְחִין מִמֶּנָּה וְנוֹטְלִין אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׂין בְּכָל יוֹם. וְעֲרֻבָה זוֹ הוּאִיל וְאֵינָהּ בִּפְרוּשׁ בַּתּוֹרָה אִין נוֹטְלִין אוֹתָהּ כָּל שַׁבַּעַת יְמֵי הַחֵג, זָכָר לְמִקְדָּשׁ; אֲלֹא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בִּלְבָד הוּא שְׁנוֹטְלִין אוֹתָהּ, בְּזֶמֶן הַזֶּה. פִּיצֵד עוֹשֶׂה: לוֹקֵחַ בַּד אֶחָד אוֹ בְּדִין הֶרְבֵּה, חוּץ מִעֲרֻבָה שְׁבִלְוֹלֵב, וְחוּבֵט בָּהּ עַל הַקֶּרֶקַע אוֹ עַל הַכְּלִי פְּעָמִים אוֹ שְׁלוֹשׁ, בְּלֹא בִרְכָה שְׂדִכֵּר זֶה מִנְהֵג נְבִיאִים הוּא.

כב. בְּכָל יוֹם וַיּוֹם, הָיוּ מְקִיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ בְּלוֹלִפִּיהֶן בִּידֵיהֶן, פַּעַם אַחַת, וְאוֹמְרִין "אֲנֵא ה', הוֹשִׁיעָה נָא" (תהילים קיח, כה), "אֲנֵא ה', הוֹשִׁיעָה נָא"; וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, מְקִיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ שְׁבַע פְּעָמִים. וְכֹכֵר נִהְגוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַמִּקְוֹמוֹת, לְהַנִּיחַ תְּבֵה בְּאֻמָּצַע בֵּית הַכִּנֶּסֶת, וּמְקִיפִין אוֹתָהּ בְּכָל יוֹם, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיוּ מְקִיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ זָכָר לְמִקְדָּשׁ.

כג. כֶּךָ הָיָה הַמִּנְהֵג בִּירוּשָׁלַיִם יוֹצֵא אָדָם מִבֵּיתוֹ שְׁחִרִית, וְלוֹלְבוֹ בִּידוֹ; וְנִכְנֵס לְבֵית הַכִּנֶּסֶת וּמִתְפַּלֵּל, וְהוּא בִּידוֹ; וְיוֹצֵא לְבִקֵּר חוֹלִים וְלִנְחָם אֲבֵלִים, וְהוּא בִּידוֹ. וְכַשִּׁיכֵנִס לְמִדְרָשׁ, מִשְׁלָחוֹ לְבֵיתוֹ בִּיד בָּנוֹ אוֹ בִּיד עַבְדּוֹ.

כד. מְקַבֵּלֶת אִשָּׁה הַלּוֹלֵב מִיד בְּנָה אוֹ בַּעֲלָהּ, וּמַחֲזִירָתוֹ לַמַּיִם בַּשַּׁבָּת, בְּזֶמֶן שֶׁהָיוּ נוֹטְלִין לֹוֶלֶב בַּשַּׁבָּת; וּבַיּוֹם טוֹב מוֹסִיפִין עַל הַמַּיִם, וּבַמּוֹעֵד מַחֲלִיפִין הַמַּיִם.

כה. הָדָס שְׁבִלְוֹלֵב, אָסוּר לְהַרִיחַ בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי אֲלֹא לְהַרִיחַ, וְהוּאִיל וְהַקָּצָה לְמַצּוּה, יִהְיֶה אָסוּר לְהַרִיחַ בּוֹ; אֲבָל אֶתְרוֹג, מִתֵּר לְהַרִיחַ בּוֹ, שֶׁהָרִי הַקָּצָה לְמַצּוּה, מֵאֲכִילָהּ.

כו. וְאָסוּר לֶאֱכֹל אֶתְרוֹג, כָּל יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִפְּנֵי שֶׁהַקָּצָה לְמִקְצַת הַיּוֹם, הַקָּצָה לְכָלוֹ. וּבַשְּׁמִינִי, מִתֵּר לֶאֱכֹלָהּ; וּבְזֶמֶן הַזֶּה שֶׁאֵינוֹ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים, אֵף עַל פִּי שֶׁאִין נוֹטְלִין לֹוֶלֶב בַּשְּׁמִינִי, הָאֶתְרוֹג אָסוּר בַּשְּׁמִינִי, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיָה אָסוּר בַּשְּׁמִינִי בְּזֶמֶן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים מִפְּנֵי הַסֶּפֶק שֶׁהוּא סֶפֶק שְׁבִיעִי. הַפְּרִישׁ שַׁבְּעָה אֶתְרוֹגִין לְשַׁבְּעָה יָמִים, כָּל אַחַת וְאַחַת יוֹצֵא בָּהּ לְיוֹמָהּ וְאוֹכְלָהּ לְמַחֵר.

הלכות לולב פרק ח

א. ארבעה מינין האלו, שהן לולב והדס וערבה ואתרוג, שהיה אחד מהן יבש, או גזול או גנוב אפלו לאחר יאוש, או שהיה מאשרה הנעבדת אף על פי שבטלו האשרה מלעבדה, או שהיה שלעיר הנדחת הרי זה פסול. היה אחד מהן שלעבודה זרה, לא יטל לכתחלה; ואם נטל, יצא. היה כמוש ולא גמר ליבש, כשר. ובשעת הדחק או בשעת הסכנה, לולב היבש כשר; אבל לא שאר המינין.

ב. אתרוג שלערלה ושלתרומה טמאה ושלטבל, פסול; שלדמאי, כשר, שאפשר שיפקיר נכסיו ויהיה עני, שמתר לו לאכל דמאי. אתרוג שלתרומה טהורה ושלמעשר שני בירושלים, לא יטל שמא יכשירו לטמאה; ואם נטל, כשר.

ג. לולב שנקטם ראשו, פסול. נסדק אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שיראו כשנים, פסול. היה עקום לפניו שהרי שדרו כגב בעלי חטרת, פסול; היה עקום לאחוריו, כשר, שזו היא בריתו. נעקם לאחד משני צדדיו, פסול. נפרדו עליו זה מזה ולא נדלדלו בעלי החריות, כשר; נפרצו והוא שידלדלו משדרו שללולב בעלי החריות, פסול.

ד. ברית עלין שללולב כך היא כשהם גדלין, גדלין שנים שנים ודבוקין מגבן, וגב כל שני עלין הדבוקין, הוא הנקרא תיומת. נחלקה התיומת, פסול. היו עליו אחת אחת מתחלת בריתו ולא היה להם תיומת, פסול. לא היו עליו זה על גב זה בדרך כל הלולבין, אלא זה תחת זה אם ראש זה מגיע לעיקר שלמעלה ממנו שנמצא כל שדרו שללולב מכסה בעליו, כשר; ואם אין ראשו שלזה מגיע לצד עיקרו שלזה, פסול.

ה. הדס שנקטם ראשו, כשר. נשרו רב עליו אם נשתירו שלושה עלין בקן אחד, כשר. היו ענביו מרבות מעליו אם ירקות, כשר; ואם היו אדמות או שחורות, פסול, ואם מעטן, כשר. ואין ממעטין אותן ביום טוב, לפי שהוא כמתקן; עבר ולקטן או שלקטן אחר לאכילה, הרי זה כשר.

ו. ערבה שנקטם ראשה, כשרה. נפרצו עליה, פסולה.

ז. אתרוג שנקב נקב מפלש כל שהוא, פסול; ונקב שאינו מפלש אם היה כאיסר או יתר, פסול. חסר כל שהוא, פסול. נטל דדו והוא הראש הקטן ששושנתו בו, פסול. נטל העץ שהוא תלוי בו באילן מעיקר האתרוג, ונשאר מקומו גמא פסול. עלת חזזית עליו אם בשנים ושלושה מקומות, פסול. ואם במקום אחד אם עלת על רבו, פסול; ואם עלת על דדו אפלו כל שהוא, פסול. נקלף החיצון שלו שאינו מחסרו, אלא ישאר ירק כמות שהיא בריתו אם נקלף כלו, פסול; ואם נשאר ממנו כל שהוא, כשר.

ח. אתרוג שהוא תפוח, סרוח, כבוש, שלוק, שחור, לבן, מנמר, ירק כפרתן פסול. גדלו בדפוס ועשהו כמין בריה אחרת, פסול. עשהו כמין בריתו אף על פי שעשהו דפין דפין, כשר. התיום והבסר, כשר. מקום שהאתרוגין שלהם כעין שחרות מעוטה, כשרין; ואם היו שחורים ביותר כאדם כושני, הרי זה פסול בכל מקום.

ט. כל אלו שאמרנו שהם פסולין מפני מומין שבארנו, או מפני גזל וגנבה ביום טוב ראשון בלבד; אבל ביום טוב שני עם שאר הימים, הכל כשר. והפסלנות שהיא משום עבודה זרה, או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה בין ביום טוב ראשון בין בשאר הימים, פסול.

י. אין אדם יוצא ביום טוב ראשון שלחג בלולבו שלחברו שישאלנו ממנו, עד שיתנו לו מתנה. נתנו לו על מנת להחזירו הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו, שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה; ואם לא החזירו לא יצא, שנמצא כגזול. ואין נוטלין אותו לקטן, שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו, אינו חוזר. ואחד הלולב, ואחד כל מין ומין מארבעת מינין שבו אם היה אחד מהן שאול, אין יוצאין בו ביום טוב ראשון.

יא. שתפין שקנו לולב או אתרוג בשתפות אין אחד מהן יוצא בו ידי חובתו בראשון, עד שיתן לו חלקו במתנה. האחין שקנו אתרוגין מתפוסת הבית, ונטל אחד מהן אתרוג ויצא בו אם יכול לאכלו, ואין האחין מקפידין בכך יצא; ואם היו מקפידין לא יצא, עד שיתנו לו חלקם מתנה. ואם קנה זה אתרוג וזה פריש, או שקנו כאחד אתרוג ורמון או פריש מתפוסת הבית אינו יוצא באתרוג, עד שיתן לו חלקו מתנה, ואף על פי שאם אכלו, אין מקפידין עליו.

יב. אף על פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתרה, שנאמר "ושמחתם, לפני ה' אלהיכם שבעת ימים" (ויקרא כג, מ). כיצד היו עושין: ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה, כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ומתחילין לשמח ממוצאי יום טוב הראשון; וכן בכל יום ויום מימי חלו שלמועד, מתחילין מאחר שיקריבו תמיד שלבין הערפים, לשמח שאר היום, עם כל הלילה.

יג. והיאך היתה שמחה זו: החליל מפה, ומנגנין בפנור ובנבלים ובמצלותים, וכל אחד ואחד, בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו; ומי שידע בפה, בפה. ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפזזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שידע, ואומרים דברי שיר ותשבחות. ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת, ולא את יום טוב.

יד. מצוה, להרבות בשמחה זו. ולא היו עושין אותה עמי הארץ, וכל מי שירצה אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ושמחין במקדש בימי חג הסוכות; אבל כל העם, האנשים והנשים כלן באין לראות, ולשמע:

טו. שהשמחה שישמח אדם בעשיית המצוות ובאהבת האל שצוה בהן, עבודה גדולה היא; וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להפריע ממנו, שנאמר "תחת, אשר לא-עבדת את-ה' אלהיך, בשמחה, ובטוב לבב" (דברים כח, מז). וכל המגיס דעתו, וחולק כבוד לעצמו, ומתכבד בעיניו במקומות אלו חוטא, ושוטה. ועל זה הזהיר שלמה, ואמר "אל-תתהדר לפני-מלך"

טז. וְכָל הַמְשָׁפִיל עֲצָמוֹ, וּמִקֵּל גּוֹפּוֹ בְּמִקְוֹמוֹת אֱלֹהֵי הַגָּדוֹל
הַמְכָּבֵד, הָעוֹבֵד מֵאַהֲבָה. וְכֵן דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אוֹמֵר "וַיִּקְלָתִי
עוֹד מִזֹּאת, וְהָיִיתִי שָׁפֵל בְּעֵינָי" (שמואל ב ו,כב). וְאֵין הַגְּדֹלָה
וְהַכְּבוֹד אֵלָּא לְשִׁמְחַת לְפָנָי ה', שֶׁנֶּאֱמָר "וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד מִפְּזֹז
וּמִכְרֵכֵר לְפָנָי ה'" (ראה שמואל ב ו,טז).